

OMKRING EN DAGBOG

Af Frederik Nielsen

År 1906, den 24. juni, sejlede skibet „Danmark“ fra København. Ombord var de danske medlemmer af „Danmark-ekspeditionen“ til Grønlands nordostkyst under ledelse af Mylius-Erichsen. På Færøerne kom de grønlandske medlemmer om bord, og på listen over deltagerne står: Jørgen Brønlund, Tobias Gabrielsen, Hendrik Olsen, grønlandere. – Ellers står der ud for navnene på de øvrige deltagere vedkommendes job under ekspeditionen. Hvad skulle disse grønlandere bekæftige sig med? Tolke kunne de ikke virke som, da det land, ekspeditionen skulle berejse, var ubeboet. Men ud for deres navne kunne der have stået „slædekørere“ eller „eksperter i slædekørsel“ eller noget lignende. De stødte til ekspeditionen med 65 hunde.

En af disse grønlandere var i forvejen kendt af de danske deltagere. Han var med i den danske litterære ekspedition til Thule i årene 1902–04 ledet af Mylius-Erichsen. Efter ekspeditionens hjemkomst til Danmark havde han opholdt sig dér, bl. a. på Askov Højskole. Foråret 1906 blev han af Mylius-Erichsen sendt til Grønland for at indkøbe hunde og skindtøj og engagere to grønlandske deltagere i den ny ekspedition.

Jørgen Brønlund var hans navn.

Det var ham, der omkom sammen med ekspeditionens leder, hans gode ven Mylius-Erichsen, og kartografen Høegh-Hagen, på en lang færd til ukendte egne.

Det var ham, der meddelte dødsbudskabet i nogle få linier på dansk i den dagbog, der ellers var ført i hans eget sprog, grønlandsk. De gribende ord i dette budskab er blevet berømte, medens selve dagbogen er halvvejs glemt. Den er ikke engang udkommet på grønlandsk. Oversættelsen til dansk findes i Achton Friis: Danmark-ekspeditionen til Grønlands Nordostkyst, København 1909.

Hvem skrev Jørgen Brønlund sin dagbog for?

Han skrev den for sig selv. Det er det indtryk, man får, når man læser dagbogen. Uden indledning begynder den med afrejsen fra skibet den 28. marts 1907. Navnene på deltagerne i de fire slædehold nævnes ikke engang. Det overlod han til de andre. Det er der nok ikke noget at sige til, for det var jo ikke hans job at føre dagbog til

brug for ekspeditionen. Det er imidlertid beundringsværdigt, at han i det hele taget har fået sig selv til at føre en dagbog. Beskæftigelser af den art lå ellers fjernt for Jørgen Brønlunds natur og psyke.

Det var en rejse i ukendt land, og der var af den grund intet kort at orientere sig efter, før de rejsende nåede målet: Peary Land og Independence Sund, hvor nogle af lokaliteterne tidligere var navngivet af Robert Peary. Slædeholdet måtte selv navngive de nye steder, de kom til. Således blev der skabt navne, der uløseligt er knyttet til Nordostgrønlands historie: Mallemukfjeldet, Nordostrundingen, Danmarks Fjord, Kap Rigsdagen, Hagens Fjord, Brønlunds Fjord m. m.

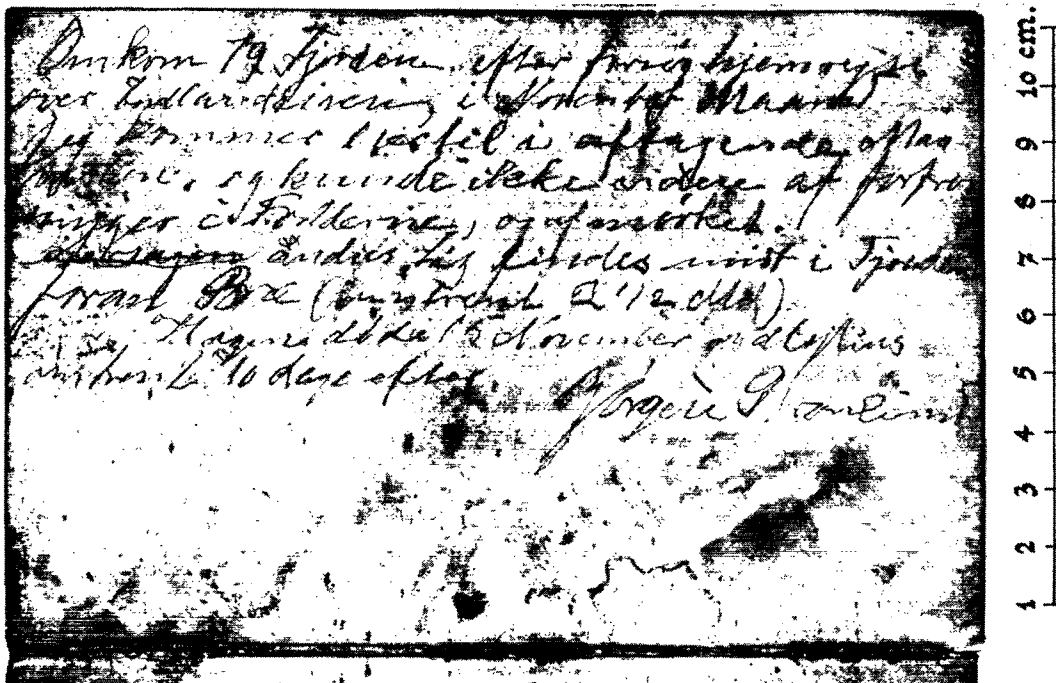
Men ingen af disse navne nævnes i Jørgen Brønlunds dagbog. Man skulle tro, at de rejsende har talt med hinanden om navngivningen – det måtte jo ellers være et spændende foretagende midt i ensformigheden.

Han nævner heller intet om, at de ved en fejltagelse opdager en helt ny fjord, der får navnet Danmarks Fjord, – men af en eller anden grund giver han en beskrivelse af fjordens bund. Det eneste stednavn, han nævner, er *aussivik* (sommerlejreren), navngivet i formodningen om, at de skulle blive dér sommeren over.

Manglen på stednavne forringer dagbogens reelle værdi i væsentlig grad. Efter opdagelsen af Danmarks Fjord kan man følge slædeholdet til mundingen af Independence Sund (den 28. maj), men man véd intet om, hvor de har været, indtil den 19. juni kommer til den før omtalte sommerlejr. De forlader stedet den 8. august, meddeler dagbogen, hvis følgende oplysning gælder den 31. august: man har forsøgt at nå til Gundersteddalen. Med denne dag – den 31. august – slutter dagbogen, når man ser bort fra de to meddelelser, den ene den 19. oktober, som tidsfæster fuldendelsen af opgangen til indlandsisen, – og den anden: dødsbudskabet.

På enhver rejse sker der altid et eller andet, der er lidt ud over det sædvanlige, – f. eks. bare en ubetydelig tildragelse, der bryder ensformigheden. Det står selvfølgelig frit for forfatteren af en dagbog selv at bestemme, hvad der er værd at nævne og skildre. Men uanset for hvem og til hvilken brug en dagbog er beregnet, så må man i dette tilfælde fastslå, at den gode Jørgen Brønlund har været alt for karrig med oplysninger om „begivenheder“. Dem *må* der have været en hel del af på rejsen, – begivenheder, som enhver anden dagbogfører ville have omtalt.

Den store rejse nordpå til de ukendte egne startede med fire slædehold, – to af dem var hjælpehold, som skulle returnere, når deres specielle opgaver som sådanne var løst. Den 22. april returnerede Bistrup og Ring. Det står der intet om i dagbogen. Den 26. april blev det Thostrups og Wegeners tur til at returnere. Det nævnes i dagbogen med følgende ord: „Vi skiltes fra Thostrup og Wegener, som skulle returnere.“

Jørgen Brønlunds dødsbudskab.
skrevet på dansk i lommebogen til dem, der måtte finde den og hans lig.

Foto: Det kgl. Bibliotek

Hovedholdene skiltes den 1. maj. Mylius-Erichsen-holdet drog vestover og Kochholdet nordover. Det nævnes ikke i dagbogen.

Ganske tilfældigt mødtes de to slædehold den 28. maj i munden af Independence Sund (nu Independence Fjord) ud for Kap Rigsdagen. Om dette møde står der følgende i Brønlunds dagbog: „Ved midnatstid traf vi vore fæller.“

Det var da ellers en begivenhed langt ud over det almindelige, f. eks. fortæller en anden af deltagerne, J. P. Koch, følgende:

„Vort Møde maatte og skulde fejres ved en Fest; desuden var det klart, at vi ikke kunde faa snakket ud i en Haandevending derude paa Isen. Vi kørte derfor sammen til Land og teltede, og da Bertelsen, Tobias og jeg paa Grund af vor ufri-villige Køddiæt paa Peary-Land var bedre forsynede med Lækkerier, blev det os, der gjorde Gildet, hvor Festmaaltidet kom til at bestaa af Kaffe (uden Fløde og Sukker) og Beskøjter med Smør. – Efter Kaffen trakterede Tobias med Tobak og Brønlund med – Cigaretter.

Hyggelig var der derinde i det lille fedtede og lasede Telt, da vi sad og fortalte hinanden om vore Oplevelser og lagde Planer for Fremtiden“.

Det var meningen, at begge slædehold skulle tiltræde hjemrejsen sammen den følgende dag (29. maj), men Mylius-Erichsen skiftede mening. Han ville bruge et par dage til en undersøgelse af Independence Sund, inden han tiltrådte hjemrejsen. Jørgen Brønlund nævner intet herom, men Mylius Erichsens afgørelse blev skæbnesvanger. De par dage blev til mange - og gled tilsidst ind i evigheden.

Hvad fortæller Jørgen Brønlund da i sin dagbog?

Mest om vejret, om rutens beskaffenhed og jagt. Det var de forhold, han som slædekører og jæger var mest interesseret i, og det var de forhold, der bestemte, om rejsen ville lykkes eller ej. Han noterede omhyggeligt, hvordan vejret var den og den dag, og rutens beskaffenhed optog ham meget. Jagten spillede også en stor rolle. Det var jo af jagtbyttet, de skulle opretholde livet. Hvert bytte fik sin plads i dagbogen: bjørn, moskusokse, hare, gås og rype. Der var ingen plads til jagthistorier, han gad ikke notere den slags i dagbogen.

Typisk for ham - og dagbogen - er optegnelsen den 12. maj, den dag, de for første gang på rejsen fik ram på nogle moskusokser:

„Om formiddagen var jeg på harejagt. Lige før jeg nåede toppen af et fjeld, så jeg harespor og var sikker på, at jeg skulle få nogle harer; men da jeg så nogle forgårsgamle moskusoksespor, tabte jeg helt interessen for harer. Jeg så mig omhyggeligt for, og det varede ikke længe, før jeg samlede min opmærksomhed om nogle sorte sten et godt stykke vestpå. Kikkerten fortalte mig, at det var moskusokser. Den hund, jeg havde med mig, tog jeg ved skaglen og begyndte at nærme mig dem. Da jeg ikke kunne komme i skjul for dem, gik jeg lige løs på dem. De fik øje på mig og tog flugten. Så skubbede jeg min enlige hund frem . . . Jeg kom sent hjem om aftenen, og mine fæller blev meget glade.“

Hans historie ender lige netop dér, hvor den egentlig begynder.

Jørgen Brønlands bekymringer drejede sig om hundene - „de eneste, vi sætter lid til med hensyn til hjemrejsen“. Han omtaler ofte hundenes sørgelige tilstand, når de af mangel på foder blev radmagre og afkræftede, og når isens knudrede overflade skar deres poter itu.

Efterhånden måtte nogle af hundene slås ned for at skaffe foder til de øvrige hunde - og til ekspeditionsdeltagerne. Af de tre hold hunde, man havde haft ved rejsens begyndelse, var der den 24. august kun otte dyr tilbage - lige nok til een slæde. Det lader imidlertid til, at ekspeditionen - trods mørketiden - har været heldig at skyde nogle moskusokser og derved skaffe sig proviant, idet Jørgen Brønlund for den 19. oktober anføres, at de mister den femte hund, som stanges ihjel af en moskusokse.

Det synes ikke, som denne slæderejse til ukendte egne langt nordpå har været særlig omhyggeligt forberedt. Der var ganske vist udlagt depoter på flere steder ved yderkysten langs den rute, som det var meningen, at begge norddragende slædehold skulle følge på tilbagevejen.

Den 4. juni spises den sidste portion havregryn, – og det må siges at være på et altfor tidligt tidspunkt, ekspeditionen udgår for proviant af den art, uanset om det havde været meningen, at tilbagerejsen skulle tiltrædes netop omkring dette tidspunkt.

Fra den dag henvises mændene til at leve af det vildt, de kan skaffe sig, når jagtlukken er med dem. Brønlund skriver den 24. juni: „At spise udelukkende kød kræver megen spisen før man bliver mæt. Og man bliver meget tørstig deraf.“

Gang på gang klager Brønlund over, at hans og de andres fodbeklædning er kommet i en miserabel tilstand. De anvendte grønlandske kamikker, og som overtræksstøvler de såkaldte „komager“ (udt. kuma'ker), overtrækskamikker syet af remmesælsskind.

Den 6. august skriver Brønlund, at Hagen og han har travlt med at sy kamikker af læderposen til sekstanten, men at arbejdet er vanskeligt på grund af dårligt værktøj. Havde de da ingen sysager med?

Dette spørgsmål har Peter Freuchen, der selv var med på ekspeditionen, besvaret i sin bog „Min grønlandske ungdom“, hvor han fortæller, at Brønlund havde sagt til Tobias, da de mødtes den 28. maj, at Mylius havde smidt deres syæske væk. Han (Brønlund) fik forærende en synål. Senerehen måtte de reparere deres fodtøj med sejlgarn og et søm.

Den 25. august var Mylius-Erichsen og Brønlund på jagt i et fjeldterræn, men Mylius-Erichsen måtte vende hjem, fordi kamiksålerne var så slidte, at han nærmest gik på strømpefødder.

Jørgen Brønlund var ingenlunde et følelsesmenneske, hvilket også fremgår af dagbogen. Peter Freuchen karakteriserede ham som værende kold og uelskværdig af natur. Det stemmer overens med det indtryk, som andre af hans bekendte havde af ham. Det er, som om han har passet på ikke at udlevere sig selv i dagbogen. Men når det kom til stykket, var dagbogen jo hans egen. Ingen af ekspeditionens medlemmer kunne eller skulle læse den, og derfor kunne det ikke gøre noget, hvis han alligevel – engang imellem – betroede sig til sin dagbog og gav sine sindsstemninger luft:

20. april: „I dag, mens jeg gik ved foden af fjeldet, hørte jeg spurvekvidder. Herligt at høre på et sted så langt nordpå.“

18. maj: „Bare blæsten vil holde op; det ville være rart rigtigt at kunne betragte egnen omkring os. Den var storartet smuk med sine prægtige, høje fjelde. Jeg ville meget gerne male dem, men er forhindret af fyevejre.“

4. juni: „Fra nu af mødte os en række uheld, som vi aldrig før havde tænkt på. Det er sjældent, at vi ser noget at jage efter, og når der endelig er noget, mislykkes det for os.“

19. juni (på Sommerlejren): „Fra nu af begyndte et ensformigt og ørkesløst liv.“

6. august: „Vi ved nu slet ikke, hvad vi skal gøre, da det land, vi opholder os på, er næsten blottet for jagtdyr. Jeg går nu i stadig bekymring for, at vi skal stå uden hunde, for det er en lang vej hjem til skibet; og at gå den vej er ikke til at tænke på med det fodtøj, vi har.“

8. august: „— og da i disse dage Mylius går med et stærkt maveonde, er det ikke godt at have den bekymring med også.“

Ensformigheden på Sommerlejren (fra den 19. juni til den 8. august) måtte brydes på en eller anden måde. Jørgen Brønlund begyndte at nedskrive sine erindringer fra opholdet ved Kap York (1903–04), men holdt op efter et par forsøg. Han skrev også to små digte, — det ene til en kær ven eller veninde.

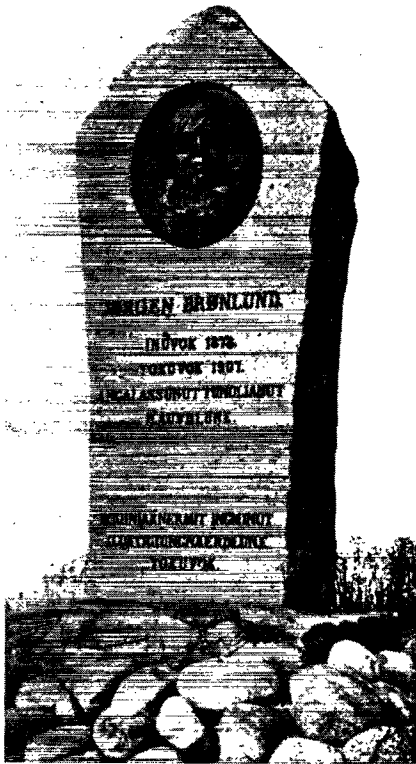
Det er sandsynligt, at han er begyndt at lære lidt engelsk af sine kammerater, idet der på nogle af dagbogens sider findes engelske gloser med dansk oversættelse.

Jørgen Brønlund var kateket, inden han i 1902 blev ekspeditionsmand. Kateketgerningen har næppe haft hans store interesse, og religiøs var han ikke. Havde Brønlund været en almindelig grønlander af sin tid, kunne man have forventet, at dagbogsoptegnelserne havde vist et eller andet udslag af religiøsitet, — ikke mindst, når vanskelighederne og bekymringerne blev for store. Det kan tænkes, at religiøsiteten trods alt har givet sig udslag i hans eget sind, uden at det har sat sit præg på dagbogen.

I beretningen om Danmark-ekspeditionen står der intet om, at der holdtes gudstjenester eller andagter, ikke engang i julen. Under andre ekspeditioner var det almindelig skik og brug, at lederen tog sig af den slags arrangementer. Men det lå ikke for Mylius-Erichsen. Og de to grønlandske deltagere, Tobias Gabrielsen og Hendrik Olsen, var jævne mennesker, som sikkert savnede kirkelig betjening af og til. Men der kunne de altså ikke få hjælp af *kateketen* Jørgen Brønlund.

Der findes nogle mørkelagte perioder i dagbogen, og netop perioder, som man gerne ville vide noget om. Der mangler optegnelser for tiden fra den 8. august til 31. august og fra denne dato til den 19. oktober. Fra den periode, hvor de „forsøgte“ at tage vejen hjem over indlandsisen, står der intet.

Men naturligvis har Jørgen Brønlund heller ikke kunnet forudse, hvilken betydning hans dagbog ville have fået netop med hensyn til denne „mørkelagte“ periode.

Jørgen Brønlunds mindesten i Godthåb foran seminariet med portrætrelief af billedhuggeren Gyde Petersen. Indskriften fornedden betyder: Han gik i døden uden at tænke på sig selv kun opfyldt af ønsket om at hjælpe andre.

Han har ikke manglet noget at skrive på, – mange sider i hans dagbogshefte er ubeskrevne. Men han har ikke følt sig forpligtet til at føre dagbog til brug for ekspeditionen. Måske blev det ham for besværligt at foretage optegnelser, fordi han – som den stærkeste – efterhånden havde nok at tage sig af under bestræbelserne for at føre holdet hjem over indlandsisen. Desuden vidste han, at ihvertfald Høegh-Hagen førte en rigtig dagbog. (Eigil Knuth skriver i sin bog „Det mystiske X i Danmarks Fjord“, at det var opfattelsen blandt nogle af de efterlevende indenfor ekspeditionens kreds, at Mylius-Erichsen slet ingen dagbog havde ført på slæderejsen).

Det hører med til gåden, som knytter sig til Mylius-Erichsens slædeholds skæbne, hvorfor Jørgen Brønlund ikke fik reddet Høeg-Hagens dagbog, men derimod kun nogle af hans kortskitser. Disse og sin egen dagbog førte Jørgen Brønlund med sig på sin sidste ensomme vandring. Han havde endda i sin hule lagt disse ting frem, så de let kunne findes.

Det er min formodning, at Høegh-Hagens dagbog på en eller anden måde er forsvundet, tabt, enten på vandringen over indlandsisen eller i dødslejren et sted på 79-Fjorden.

Den mand, som efter en ensom vandring tog ophold i en klippehule nær depotet på Lambert Land var en ny Jørgen Brønlund. Han var klar over, hvor det bar hen. Han gjorde sine forberedelser til døden. Til døden alene? Nej, også til opdagelsen af hans lig.

Han vidste, at der ville blive foretaget eftersøgning, – og hulen, han lagde sig i, befandt sig netop på slæderuten ved et depot, som eftersøgningsholdene ikke kunne undgå at komme til. Hans to kammerater var borte. Han var den eneste, der var i stand til at give meddelelse om deres skæbne. Høegh-Hagens dagbog var forsvundet. Hans egen dagbog var – i denne henseende – værdiløs, fordi den var skrevet på grønlandsk, som ingen, ikke engang hans grønlandske fæller, kunne læse, og sådan, som den hidtil var ført, kunne den ikke bringe den viden om ekspeditionen og dens skæbne, som omverdenen havde krav på.

Jørgen Brønlund bliver dér i klippehulen klar over sin forpligtelse til at give en meddelelse til omverdenen – og den skal være på *dansk*. En længere meddelelse kan det ikke blive. Det forbyder stedet, hvor han ligger, og hans hele fysiske tilstand. Der kan ikke blive tale om et længere brev. Og først må han udtænke meddelelsen på grønlandsk, før han skriver den ned på dansk. Derfor får meddelelsen form af en besked. – Den besked, han giver i sin dagbog, lyder således:

„Omkom 79 Fjorden efter forsøg hjemrejse over Indlandsisen, i November Maaned jeg kommer hertil i aftagende Maaneskin, og kunde ikke videre af forfrosninger i Fødderne, og af mørket.

Aarsagen andres Lig findes midt i Fjorden foran Bræ (omtrent 2½ Mil)

Hagen døde 15 November og Mylius omtrent 10 Dage efter.

Jørgen Brønlund“

Skriften er lidt rystet, men dog ualmindelig klar.

Det havde været hans mening at gøre noget mere ud af den besked, han gav. Han skrev „Aarsagen“, men stregede ordet ud igen. Det ville blive for omstændeligt og anstrengende for ham at fortælle om årsagen, som de mænd, der måtte finde meddelelsen, alligevel ville være klar over.

Eigil Knuth er den første, der gjorde opmærksom på, at Jørgen Brønlunds meddelelse skulle læses med et komma efter ordet Indlandsisen, sådan som Jørgen Brønlund selv havde affattet den, og også forstås ud fra denne anbringelse af et komma. November måned skulle være tidsangivelsen for ankomsten til depotet og ikke for hjemrejseforsøget over indlandsisen.

.. Dette er uden tvivl den korrekte fortolkning.

Eigil Knuth har ligeledes i sin bog „Det mystiske X i Danmarks Fjord“ stillet nogle spørgsmål i forbindelse med studiet af dødsbudskabet. „Hvorfor kalder Brønlund turen over indlandsisen for et „forsøg“ på hjemrejse? Hvis de tre mænd virkelig skød genvej fra bunden af Danmarks Fjord til 79-Fjorden, lykkedes forsøget jo!“, skriver Knuth.

Jørgen Brønlund ville på grønlandsk have skrevet således: „sermerssuaq itivigdlugo angerdlarniaraluardluta“ („idet vi forsøgte at rejse hjem over indlandsisen“). Hjemmet var skibet, – og de nåede det ikke.

Jørgen Brønlund døde efter at have gjort sin pligt – ikke blot som grønlandsk slædekører, men også som menneske.